

PLB Lituanistikos katedros šiandiena

GEDRIUS SUBAČIUS

Sėdžiu oro uoste – tarp dviejų skrydžių – ir svarstau, ką pasakyti *Draugo* skaitytojams apie šiandieninę PLB Lituanistikos katedrą University of Illinois at Chicago (UIC), kaip esame įstrigę nenutrūkstamoje dabartyje. Galvoje sukasi studentai, dėstytojai, projektai, istorijos, perspektyvos; tvarka, kurioje dirbame.

Lankytojai, užėję į PLB Lituanistikos katedrą, pagrindinio universiteto pastato (*University Hall*) šešioliktajame aukšte ant 1610 kabineto durų rasdavo užrašą „PLB Lituanistikos katedra“. Bet dabar profesorė dr. Violeta Kelertienė persikėlė į erdvesnę patalpą – į kampinį kabinetą su vaizdu ne tik į vakarus, kaip buvo anksčiau, bet ir į šiaurę. Šiaurinis langas atveria vaizdą į Čikagos centrą ir, be kita ko, į didžiausią Čikagos pastatą Sears bokštą (*Sears Tower*). Lentelė „PLB Lituanistikos katedra“ dabar persikėlė ant 1602

University Hall pastatas, kuriame įsikūrusi PLB Lituanistikos katedra.
Aurelijos Tamošiūnaitės nuotr.

Svarbiausias Lituanistikos katedros džiaugsmas yra studentai.

kabineto durų. Iš viso lituanistai UIC dabar turi tris kambarius – be minėtojo prof. Kelertienės, yra mano bei studentų ir svečių (stažuotojų). Vadinasi, Lituanistikos katedros erdvė išsiplėtė – tai gali prisidėti prie santūraus katedros būklės vertinimo optimizmo.

Svarbiausias Lituanistikos katedros džiaugsmas yra studentai. Šiuo metu studijuoja dvi doktorantės – Daiva Litvinskaitė rašo disertaciją iš lietuvių literatūros, o Aurelija Tamošiūnaitė – klauso lietuvių kalbotyros daktaro programos kursų. Tad šalia trijų mūsų katedroje jau apgintų daktaro disertacijų (Dalius Kučėnienės, Dano Lapkaus ir Dalius Cidzikaitės), po keleto metų, neabejoju, turėsime dar dvi PLB Lituanistikos katedros daktares.

Keletą pastarųjų semestrų magistrantai ir doktorantai prof. Kelertienės paskaitose studijavo lietuvių literatūrą ir apskritai literatūros teoriją, mano paskaitose – lietuvių kalbos, lietuvių vertimo istorijos, bendrinių kalbų istorijos teorijos kursus. Ir žemesnio lygmens studentams (siekiantiems bakalauro laipsnio) buvo dėstomi lietuvių literatūros, kalbos istorijos kursai, praktinė lietuvių kalba, taip pat lietuvių kultūros kursas, kas semestrą surenkantis po 60 studentų. Lietuvių kalbos mokė mūsų doktorantės Litvinskaitė ir Tamošiūnaitė, taip pat dvejus metus iš eilės pagelbėti iš Lietuvos atvykę du dėstytojai: Giedrius Židonis ir prof. dr. Violeta Kalėdaitė. Jie atvyko Lietuvos Respublikos lėšomis, tad nuoširdžiai dėkojame Tautinių mažumų ir išeivijos departamentui, juos čia atsiuntusiam.

Katedros vedėja prof. Kelertienė per pastaruosius keletą metų išleido dvi įspūdingas knygas: *Baltic Postcolonialism* (Amsterdam, New York: Rodopi,

Nukelta į 5 psl.

Dr. Dalia Kuizinienė, dr. Artūras Tereškinas, Žydrūnas Drungilas, Audronė Savickaitė, Dalia Cidzikaitė, prof. Violeta Kelertienė, Jurgita Baltrušaitytė.

Šio šeštadienio *Kultūros* turinys

- 1 psl. Giedrius Subačius. PLB Lituanistikos katedros šiandiena.
- 2 psl. Bronius Vaškelis. Pirmieji aštuoneri PLB Lituanistikos katedros metai.
- 3 psl. Aurelija Tamošiūnaitė. Individualios lietuvių kalbos duomenų bazė.
- 4 psl. Ką mąsto Amerikos studentai apie lietuvių kalbą?
- 5 psl. Daiva Litvinskaitė. Postkolonializmo apraiškos Vytauto Martinkaus romane.
- 6 psl. Ką šiuo metu veikia buvę PLB Lituanistikos katedros studentai?
- 8 psl. Knygos.

1984–1992

Pirmieji aštuoneri PLB Lituanistikos katedros metai

BRONIUS VAŠKELIS

PLB Lituanistikos katedrai 24 metai! Trys dešimtmečiai praėjo nuo prof. R. Šilbajorio pasiūlymo PLB seime 1978 m. ją įsteigti viename iš JAV stambesnių universitetų! Nuostabu ir džiugu.

I.

R. Šilbajorio idėja vieniems imponavo, kitus stebino. „Aš esu ketverius metus dirbęs viename didesniųjų universitetų, – rašė J. Balys. – Aiškiai ma-tau, kad šiuo metu jokios realios galimybės lituanistinei katedrai Amerikoje nėra. Visos tos kalbos ir rašymas yra tik laiko ir popieriaus eikvojimas.(...) Šiandien mes negalime pasitikėti Amerikos universitetais.(...) net ir katalikų laikomi universitetai nebėra laisvi nuo marksistinio tvai-ko.” („Dirva”, 1978.08.31). „Neįvykdoma utopi-ja”, „Išėivijoje, dar svetimame universitete – lituanistinę katedrą” – stebėjosi kiti.

PLB, nepabūgusi nuogastavimų, pesimistų pareiškimų, nutarė katedrą steigti. Tai buvo lyg ir tradicijos tęsimas – vieno ar kelių asmenų iškelta idėja – svajonė randa pritarimą ir tampa realybe. Taip buvo pradėta *Lietuvių enciklopedija* (1953), Lietuvių Fondas (1960), Mokslo ir kūrybos simpoziumai (1969).

Išėivijoje netrukus prasidėjo katedrai remti finansų rinkimo vėjus ir jai tinkamo universiteto paieškos. Čikagoje 1980 m. sušaukiami švietimo, Lietuvių Fondo ir visuomenės atstovai. Svarstė Kent, Ohio valstybinio ir Illinois (Union Circle) atsiliepimus dėl lituanistinių studijų galimybės. Dauguma pasisakė už lituanistinio židinio steigimą, bet liko neaišku, ar steigti Lituanistikos katedrą, ar studijų centrą. Tačiau pesimistai abejojo, ar bus norinčiųjų studijuoti, ar reikalinga išėivijai tokia brangi institucija.

Atsimenu, kaip Lituanistikos instituto taryboje 1980 m. išklausėme minėtų universitetų pasiūlymus. Kent universiteto atstovas dr. J. Cadzow teigė, kad universitete jau nuo 1970 m. dėstomas lietuvių kalbos kursas ir už 200,000 dolerių galima praplėsti jį į tam tikrą studijų centrą. Dr. L. Tworog iš Ohio universiteto pristatė trijų pakopų projektą: pradžiai už 240,000 dolerių samdytų profesorių (siūlė prof. R. Šilbajorį), vėliau už panašią sumą įsteigtų Lituanistikos tyrimo centrą, o po kurio laiko už 200,000 dolerių įsteigtų ir Lituanistikos katedrą. Illinois universiteto atstovas dr. N. Moravcevic priminė, kad jau nuo 1972 m. veikia lituanistinė bakalauro programa. Už 600,000 dolerių universitetas įsteigtų ir Lituanistikos katedrą. Lituanistikos instituto taryba neabejodama pasisakė už Lituanistikos katedrą su stipriu mokslinių tyrimų komponentu. Taip pat pasiūlė PLB valdybai sužinoti Lituanistikos katedros steigimo galimybes Pennsylvania universitete. PLB deleguoti, keturiose tarėmės su universiteto atstovais. Paaiškėjo, kad katedrai įsteigti ten reikėtų mažiausia vieno milijono dolerių.

1981 m. gruodžio 20 d. PLB pasirašė Lituanistikos katedros įsteigimo sutartį su Illinois universitetu Čikagoje. PLB pažadėjo per penkerius metus įnešti 600,000 dolerių, o universitetas – 150,000 dolerių į Lituanistikos katedros fondą. Tai bus nuolatinė institucija, nepriklausanti nei nuo studijuojančių skaičiaus, nei nuo universiteto sprendimų.

II.

1983 m. Illinois universitetui pasiūlius užimti Lituanistikos katedros vedėjo pareigas, kurį laiką svarsčiau. Ar turėdamas įprastą ir užtikrintą rusų literatūros profesoriaus darbą eiti organizuoti, pradėdant nuo nulio, Lituanistikos katedrą? Tiesa, dirbdamas Lafayette College buvau įgijęs patirties. Per 20 darbo metų teko perorganizuoti

Pasaulio lituanistų bendrijos suvažiavime: prof. Bronius Vaškelis, Asta Tilvikienė, prof. Albertas Zalatorius, prof. Violeta Kelertienė, prof. Zigmas Zinkevičius, prof. Juozas Girdzijauskas.

Svetimų kalbų fakultetą ir 15 metų jam vadovauti. Bet traukė dirbti lituanistikoje, man tai mielasnis ir prasmingesnis darbas.

Darbą Katedra pradėjo 1984 metų rudenį Slavų fakultete (Department), kurio pavadinimas buvo pakeistas į Slavų ir baltų fakultetą. 1986 m. Katedra buvo pavadinta PLB Lituanistikos katedra. Gerokai teko padirbėti, sudarant lietuvių kalbos ir literatūros magistrantūros ir doktorantūros programas. Pagal jų pobūdį jos skirstėsi į tris grupes: paskaitos, 10 savaitinių seminarai ir savarakiškos studijos. Pastarųjų pobūdis priklausė nuo aspirantų pasirinkimo, žanro, temos, autoriaus, interpretacijos, metodo ir pan. Bakalauro programai vadovauti buvo pasamdyta dr. Violeta Kelertienė. Nors ši programa nepriklausė Katedrai ir buvo finansuojama universiteto, bet ją administruoti pavedė Lituanistikos katedros vedėjui.

Studijuojančiųjų skaičius įvairavo. Pradėjom su dviem magistrantais ir viena doktorante. Antaisiais mokslo metais studijavo šeši magistrantai ir dvi doktorantės, trečiaisiais – šeši tęsė studijas, o du, negavę Lietuvių Fondo stipendijų, išėjo į akademines atostogas. Ketvirtaisiais metais priimtas vienas doktorantas. Rudens semest্রে paskaitas klausė trys, o kiti ruošėsi baigiamiesiems egzaminams. Be to, magistratūros paskaitas lankė pora kitų disciplinų studentų. Prasidėjus Atgimimo sąjūdžiui, iš Lietuvos atvyko keturi aspirantai ir keli norintys stažuotis. Per aštuonerius Katedros darbo metus keturiems buvo suteikta magistro laipsniai, dvi doktorantės atliko reikiamus aukštųjų studijų reikalavimus ir rašė disertacijas. Vienas doktorantas, kurio galutinė specialybė buvo lingvistika, ruošė disertaciją.

Didelis aspirantų rūpestis, o kartais ir rimta kliūtis, buvo mokestis už mokslą. Aspirantai, gyvenantieji Illinois valstijoje, mokėdavo už mokslo metus 2,400 dolerių, o atvykę iš kitur – 6,400 dolerių. Dauguma studijuojančių jau gyveno savarakiškai ir be finansinės paramos negalėjo studijuoti. Taip vienas jau priimtas iš Kanados, kitas iš Venesuelos, negavę stipendijų, negalėjo net pradėti studijų.

Nuo antrųjų mokslo metų pradėjau rūpintis, kaip pajavairinti, ar praplėsti studijas. Remiama PLB, Stasio Barzduko, o vėliau ir Vytauto Izicko fondų, Katedra kvietė vizituojančius mokslininkus. Paskaitas skaitė bei dalyvavo seminaruose kalbininkai – V. Ambrazas, Z. Zinkevičius ir S. Young, literatūrologai – I. Maziliauskienė, A. Geniušas ir A. Zalatorius, istorikas B. Makauskas, kultūrologas V. Kavolis, antropologė L. Baškauskaitė, filosofas B. Kuzmickas, dailininkas V. Virkau.

1987 metų rudenį PLB ir universitetas pritarė mano projektui, kuris per kelis metus palaipsniui išvystytų prie Katedros Lituanistikos tyrimų centrą. Centras sudarytų sąlygas puoselėti lituanistinius mokslo darbus, rengti konferencijas, seminarus ir remtų jaunuosius mokslininkus, rašančius disertacijas lituanistinėmis temomis.

Kaip žinia, tai neįvyko, bet palaipsniui buvo

einama ta linkme. 1988 metų pavasario semest্রে dr. Saulius Sužiedėlis dėstė istorijos kursą „Lithuania in the East European Crisis (1938–1945)”, o istorikė Rasa Mažeikaitė – dviejų semestrų kursą (1989), nagrinėdama lietuvių 14 amžiaus istorines problemas. 1991 metais režisierius Juozas Ivanauskas dėstė teatro teoriją bei metodologiją, Klaipėdos teatro vyriausias režisierius prof. Povilas Gaidys (1991–1992) – „Šiuolaikinis lietuvių teatras”. 1990 metų rudenį su AABS buvo surengta mokslinė konferencija „The Baltic States: Identity and Change”. Vilniaus ir Illinois universitetai pasirašė pasikeitimo mokslininkais ir aspirantais sutartį. Katedrai teko rūpintis ne tik lituanistikos studijomis besidominčiais asmenimis. Pavyzdžiui, Katedrai teko pakviesti keturis Vilniaus universiteto dėstytojus ekonomistus studijuoti Illinois universitete vadybą ir informatiką.

III.

Buvo šviesių, giedrių dienų, buvo ir dienų su rudenio vėjais. Pastarosios jau nuėjusios į užmarštį, bet tada drumstė darbo nuotaiką. Liūdniausia tai, kad ekstremistiški bei absurdiški pareiškimai spaudoje ir susirinkimuose suklaidindavo ne vieną Katedros rėmėją: „Katedroje nagrinėjamos okupuotoje Lietuvoje išleistos knygos”, „Vietoj Katedros netrukus turėsime nihilizmo šventyklą”, „Grušo kiaulės Vaškėlio katedroje”(Juozo Grušo novelė „Nuogi neatrodė gražiai” nagrinėta seminare), „Katedra mūsų tautai yra peilis po kaklu” ir pan.

Vienas magistrantas rašė skundus (vieną 36 puslapių) universiteto vadovams ir universitetus akredituojančiai įstaigai, kad Katedros kursai netinkami, dėstytojai nekvalifikuoti ir t. t. Nieko nepasiekęs jis rašė į U.S. Department of Education Washington, D.C., kad Katedra jį diskriminuoja dėl jo „national origin, sex and age”. U.S. Department of Education atsiuntė komisiją, kuri tikrino Katedrą. Už tokius be pagrindo kaltinimus magistrantui teko palikti universitetą.

Šie ir panašūs Katedros nedraugų veiksmai nublankdavo prieš Katedros bičiulių užuojautą, padėrinimus ir paramą. Kada mintimis perbėgu tuos aštuonerius metus, iškyla daug nuoširdžių, dosnių rėmėjų veidų. Laimė, kad teko dirbti su PLB ir Lietuvių Fondo pasišventėliais optimistais, kaip Vytautas Kamantas, Jonas Kavaliūnas, dr. Antanas Razma, dr. Petras Kisieličius ir kt. Be Lietuvių Fondo stipendijų vargu, ar Katedra būtų sulaukusi studijuojančiųjų. Ir šiandien malonu prisiminti, kaip jautriai PLB fondo pirmininkas V. Kamantas reaguodavo į Katedros prašymus. Bakalauro programos formaliai nepriklausė Katedrai, bet su dr. V. Kelertiene dirbome viena darnia komanda.

Išvykau į beatsikuriantį Vytauto Didžiojo universitetą, lydimas atsisveikinimo gailėsčio. Gimtasis kraštas jau ėjo laisvės keliu. Atėjo lauktoji sugrįžimo diena.

Vilnius, 2008.05.25

Individualios lietuvių kalbos (laiškų, dienoraščių) duomenų bazė

AURELIJA TAMOŠIŪNAITĖ

2008 metų pavasario semestre University of Illinois at Chicago (UIC) PLB Lituanistikos katedroje kartu su prof. Giedriumi Subačiumi ir dr. Violeta Kalėdaite iš Vytauto Didžiojo universiteto pradėjome kurti *Individualios bendrinės (rašomosios) lietuvių kalbos duomenų bazę*. Apie tai jau buvo trumpai rašyta *Drauge* š. m. balandžio 12 d. numeryje paskelbtame G. Subačiaus straipsnyje „Privačios (asmeninės) bendrinės lietuvių kalbos duomenų bazė“. Šiuo straipsniu norėčiau išsamiau papasakoti apie duomenų bazės pobūdį, tikslus bei nuveiktus darbus.

Kas ta privati ar individuali kalba?

Tai kasdieninė, nevieša mūsų kalba, kuria kalbame su draugais, artimaisiais. *Šnekamosios lietuvių bendrinės kalbos duomenų bazė* jau pradėta kurti Vytauto Didžiojo universitete. Kaupiami tokios kalbos įrašai, jie perrašomi ir greitu metu bus pasiekiami tyrėjams. Tačiau kasdienė, asmeninė kalba būna ne tik šnekamoji, bet ir rašomoji – tai kalba, kuria rašome laiškus ar dienoraščius. Šiuo metu yra sukurta jau kelios lietuvių rašomosios kalbos duomenų bazės: tai *Dabartinės lietuvių kalbos tekstynas*, kuriame surinkti įvairių žanrų rašytiniai tekstai, *Senųjų raštų duomenų bazė*, kurioje kaupiami kompiuterizuoti senieji lietuviški raštai (M. Mažvydo, J. Bretkūno, M. Daukšos ir kt.). Neseniai įvairūs archyviniai dokumentai (pvz., bažnyčių krikšto, santuokų knygos), taip pat rankraščiai, senieji spausdintiniai leidiniai pradėti skaitmeninti (kompiuterizuoti) ir talpinti internete (epaveldas.lt), kad būtų bet kuriuo metu visiems pasiekiami. Tačiau nė vienoje iš šių esamų duomenų bazių nėra saugomi paprastų žmonių privačios rašomosios lietuvių kalbos pavyzdžiai.

Kuo mūsų duomenų bazė bus skirtinga ir kam jos reikia?

Visų pirma mūsų projekto tikslas – rinkti asmeninės rašomosios lietuvių kalbos pavyzdžius: laiškus, atvirlaiškius, atvirukus, nuotraukų užrašus, dienoraščius. Gautą medžiagą skaitmenizuojame, kad būtų vėliau prieinama tyrėjams. Dar būsimas darbo etapas – laiškų, atvirlaiškių ir kt.

perrašymas, ir vėliau – patalpinimas internete. Kaip minėjau, tokio pobūdžio skaitmenizuotos lietuvių kalbos duomenų bazės dar nėra.

Kita vertus, nemažai įvairaus laikotarpio lietuviškai rašytų laiškų bei dienoraščių yra saugoma archyvuose. Tačiau dauguma tokių tekstų – parašyti visuomenėje gerai žinomų žmonių, rašytojų, politikų. Taip pat dauguma tokių tekstų parašyti gerai išmokta bendrine lietuvių kalba, išsilavinusių, intelektualių žmonių. Net ir spaudoje daugiausia skelbiami tik visuomenėje gerai žinomų žmonių atsiminimai, dienoraščiai, laiškai. (Štai neseniai vartydama Čikagoje 1973 metais išleistą *Lituanistikos darbų* metraščio III sąsiuvinį, aptikau Vinco Maciūno paskebtus 27 Žemaitės laiškus ir Petro Joniko paskelbtus keturis Kazimiero Būgos laiškus.)

Tačiau naujai bazei stengiamės rinkti paprastų, visuomenėje nebūtinai žinomų ar išsilavinusių, netgi mažaraščių žmonių rašomosios kalbos pavyzdžius. Tokio pobūdžio lietuvių kalbos tekstai dar nerinkti. Tačiau jau yra sukurta anglų, vokiečių kalbomis rašytų laiškų duomenų bazės. Orm Oeverland ir Steinar Kjoenheim yra išleidę kelių tomų veikalą, kuriame išspausdinti XIX amžiuje į Ameriką emigravusių norvegų laiškai.

Kuo tokią duomenų bazę gali būti naudinga tyrėjams?

Ši duomenų bazė bus pravarti ne tik kalbininkams, bet ir istorikams (kasdienybės istorija), sociologams, antropologams (besidomintiems visuomenės tyrimais), literatūros tyrinėtojams (besidomintiems laiško kaip žanro raida) ir kt. Čia norėčiau kiek plačiau pristatyti kuriamos duomenų bazės svarbą kalbos tyrimams.

Visų pirma, tokie laiškai (atvirlaiškiai, dienoraščiai ir kt.), be kitų rašytinių šaltinių, gali suteikti daugiau duomenų apie tarmes, jų kaitą, kalbos istoriją, bendrinės kalbos priėmimą, jos paplitimą, taip pat apie žmonių raštingumą. Vokiečių kalbininko Stephan Elspaß teigimu, kalbininkai ir istorikai visai be reikalo dažnai nekreipia dėmesio į žemiausiųjų socialinių sluoksnių žmonių raštus. Šiems žmonėms rašto kalba nebuvo kasdieninis poreikis, tačiau būtent dėl to jų laiškai dar įdomesni tirti, nes laiškuose pateikti keli to paties žodžio užrašymo būdai gali atskleisti įdomių dalykų apie rašančiojo tarmę ir kalbines pažiūras.

Laiškų naudą bendrinės kalbos įtakai tyrinėti yra pastebėjęs ir Petras Jonikas. Mano anksčiau minėtame *Litu-*

anistinių darbų metraštyje šis lietuvių kalbininkas yra paskelbęs straipsnį „Žemaitė ir bendrinė kalba“. Žinant, jog dauguma Žemaitės paskelbtų raštų buvo redaktorių tvarkomi, redaguojami, todėl ne visada parankūs tyrinėti jos kalbą, laiškai, rašyti pačios Žemaitės ranka, Jonikui pasirodė parankus šaltinis, siekiant nustatyti, ar taikėsi prie tada vis labiau plintančių bendrinės kalbos lyčių ši viena pirmųjų lietuvių rašytojų. Juk „tai-

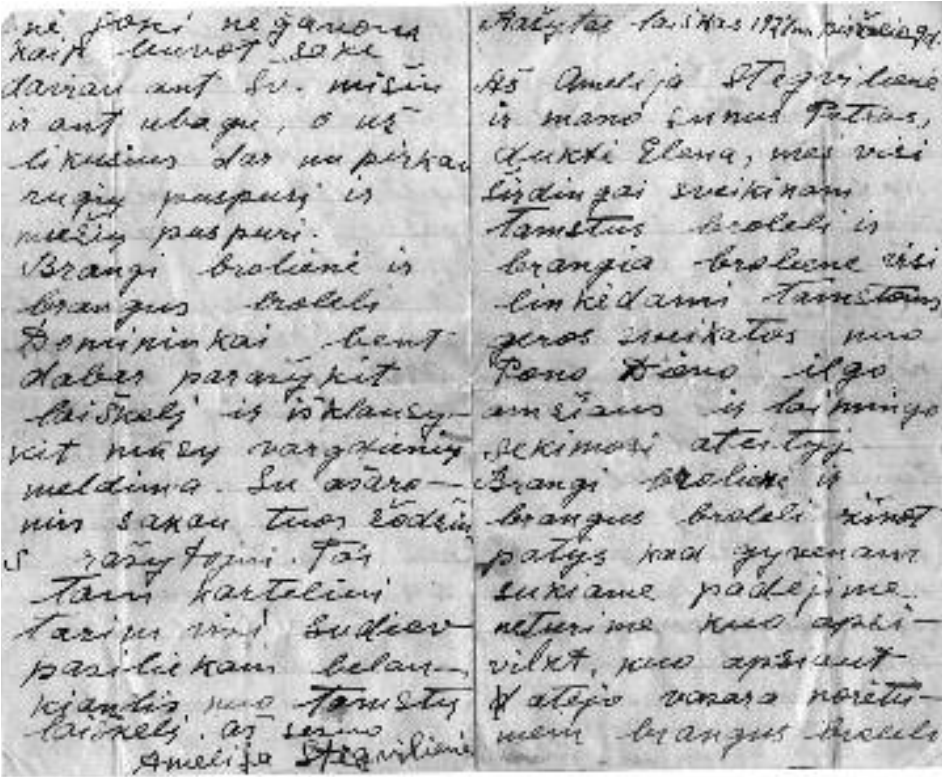
kymasis šiuos privačiuose Žemaitės laiškuose negalėjo būti toks rūpestingas, sąmoningas, kaip kad būtų buvęs tuos dalykus ruošiant spaudai“. Joniko teigimu, laiškuose matyti, jog Žemaitė po truputį artėjo prie bendrinės kalbos normų, netgi „pastebima tam tikra sąmoninga pačios tarminių lyčių kritika“, tačiau vis dar prasprūdavo ir žemaitiškų.

Kas jau padaryta?

Vienas pirmųjų prie mūsų duomenų bazės kūrimo prisidėjo Lietuvių kultūros kursą rudens semestrą lankęs James Bezy, leidęs mums pasinaudoti savo šeimos archyve turimais asmeniniais laiškais. Šiuo metu esame sukaupę beveik tūkstantį laiškų, atvirlaiškių, nuotraukų užrašų. Paskelbus apie duomenų bazę *Drauge* ir „Margutyje II“, atsirado daugiau žmonių, norinčių prisidėti prie mūsų projekto kūrimo. Tai: Danutė Baltutienė, Danutė Jankienė, Dalė Mečkauskas, Anelė Pocienė, Lidija Ringienė, Judy ir Earl Steffen. Jiems esame labai dėkingi.

Nors duomenų bazė dar tik kuriama, tačiau jau teko kalbiniu aspektu patyrinėti kai kurius laiškus. Savo tyrimui pasirinkau James Bezy archyve saugomus vienos moters rašytus laiškus. Laiškai rašyti iš Lietuvos į Jungtines Amerikos Valstijas, tarp 1955 ir 1968 metų. Tad laikotarpiu, kai jau buvo susikūrusi bendrinė lietuvių kalba. Tačiau laiškų autorė, visą savo gyvenimą pragyvenusi Vismantų kaime, Pakruojo rajone, buvo šiaurės panevėžiškių patarmės atstovė ir rašė šia tarme. Viename iš laiškų seseriai moteris pripažįsta: *aš neamokit nekeaki ar tamisti suskaitai mano rašto* (‘aš nemokyta nė kiek, ar tamsta suskaitai mano raštą’). Tad mano tyrinėti laiškai rašyti tik pramokyto rašyti, pažinti raides bei jas perskaityti žmogaus. Šios autorės laiškų analizė parodė, kad nors ir nerašė bendrine kalba, ji gana gerai užrašė savąją – šiaurės panevėžiškių – tarmę. Išskirtinis jos rašybos bruožas – įterptinių raidžių <i>, <e>, <a> rašyba tose žodžių vietose, kur netariamas joks garsas, pvz., *ronikis* ‘rankas’, *beroleuko* ‘broliuką’), *barangi* ‘brangi’.

Autorė buvo susikūrusi ir savus raidžių junginius, pvz., <eai> *seveaikatos* ‘sveikatos’. Dauguma šiaurės panevėžiškių patarmės ypatybių laiškų autorės užrašytos labai dėsningai, tačiau pastebima ir bendrinės kalbos įtaka, matyt, atėjusi skaitant laikraščius, knygas ar matant užrašytus tam tikrus užrašus. Remiantis autorės rašybos raida, buvo nustatyti apytikriai dviejų nedaugotų laiškų metai. Tad toks laiškų tyrimas parodo, jog kartais ir mažai raštingų žmonių raštai gali atskleisti įdomių duomenų apie tarmę, bendrinės kalbos skverbimąsi į jas. Neįprasti raidžių junginiai gali atskleisti duomenų apie tarimą, kartu rodyti rašto įgūdžių trūkumą. □

Ką mąsto Amerikos studentai apie lietuvių kalbą?

Per pirmą lietuvių kalbos paskaitą paklausus studentų: „Ką galite pasakyti apie lietuvių kalbą?“, atsakymą galima numanyti iš karto – dauguma tvirtina girdėję, jog tai viena seniausių indoeuropiečių kalbų. Tačiau dažnai šis faktas studentams, nesusidūrusiems su lietuvių kalba, nieko daugiau ir nesako. Iki kol jie patys neparagauja lietuvių kalbos ir jos gramatikos subtilybių. Pabaigę lietuvių kalbos kursus į tą patį klausimą atsako su šypsena: tai kalba, kurioje kiekvienai taisyklei yra išimtis, ir jeigu būtų pamatę iš karto, kiek galūnių būtų reikėję išmokti, vargu, ar būtų nesuabejoję savo ryžtu.

Pakalbinome penkis studentus lankiusius lietuvių kalbos kursus Illinois universitete Čikagoje ir BALSSI – Baltic Studies Summer Institute, kur lietuvių kalbą vasaromis dėsto ir PLB Lituanistikos katedros studentai. Į keletą klausimų apie lietuvių kalbą ir motyvus ją studijuoti atsako Ellen Heck, Nick Vaicaitis, Thomas Dousa, Kristie Kachler ir Mark Teel. Reikia pridurti, kad net trys iš jų – Ellen, Nick ir Thomas – ryžosi atsakyti lietuviškai, nors, pavyzdžiui, Thomas, lietuvių kalbą studijavo prieš dvejus metus. Labai norėjosi pasižiaugti studentų sugebėjimais ir užsispyrimu vartoti išminktą kalbą, todėl jų atsakymus palikome netaisytus.

Kokių motyvų vedini nusprendėte studijuoti lietuvių kalbą?

Ellen: Norėjau suprasti vyro šeimos pokalbius. Iš pradžių bandžiau mokytis iš knygos, bet persikėlusį į Čikagą pradėjau studijuoti su dėstytoju UIC. Už tai esu labai dėkinga.

Nick: Mano tėvas gimė Vokietijoje, o motina Amerikoje. Jų tėvai juos išmokino lietuviškai kalbėti. Bet kai aš gimiau, tėvai abu dirbo pilną laiką ir turėjo palikti mane angliškai kalbančiame darželyje. Todėl nebuvo progos išmokti lietuviškai kalbėti. Paaugęs nutariau pats išmokti, kad galėčiau pagaliau susikalbėti su savo seneliais ir suprasti, ką tėvai apie mane kalba.

Thomas: Sprendžiau studijuoti lietuvių kalbą iš susidomėjimo kalbomis. Kada buvau paskutinio kurso studentas, studijuojantis lotynų ir Graikų kalbas, pastebiau, kad daug klasikinių filologų ir kalbininkų pasiminėjo savo raštais lietuvių kalbą kaip labai archaišką – bet dar gyvenančią – indoeuropiečių kalbą, kurios sintaksė yra gana panaši į klasikinių kalbų sintaksę. Tai man atrodė labai įdomu. Be to, vėliau sužinojau, kad lietuvių kalba yra gimininga slavų kalboms, kuriomis taip pat susidomiu. Maniau, kad būtų įdomu studijuoti tokią kalbą, jei turėčiau progą taip daryti. Laimingai, kai buvau studijuojantis bibliotekininkystę Indianos universitete, tokia progą man atsitiko ir ją pasinaudojau.

Kristie: Mano sprendimas studijuoti lietuvių kalbą buvo truputį impulsyvus, nors jau seniai labai norėjau studijuoti šią kalbą. Iš tiesų lietuvių kalba susidomėjau angliškoje antologijoje perskaičius lietuvių poetės Nijolės Miliauskaitės eilėraščių. Kadangi negalėjau susipažinti su jos, ir apskritai, visa lietuvių poezija nemokėdama kalbos, tai nusprendžiau, jog tai galėtų būti ilgalaikis mano projektas.

Mark: Tyrinėjimams atlikti (Mark rašo disertaciją apie lietuvių partizanų judėjimą – D. L.) ir kad galėčiau susikalbėti su žmonos šeima.

Palyginus su kalbomis, kurias mokate, kas lietuvių kalboje buvo netikėčiausia/įdomiausia?

Ellen: Vaikystėje keletą metų studijavau lotynų kalbą – tai mokantis lietuvių kalbos man labai padėjo. Išmokau linksniavimus, tačiau, kaip ir lotynų kalboje, vargsti linksniuodama būdvardžius...

Nick: Aš kalbu angliškai ir studijavau ispanų kalbą. Kai pradėjau studijuoti lietuvių kalbą, tuoju man pasidarė aišku, kad lietuvių kalba yra tikrai skirtinga nuo kitų kalbų. Senelis visada sakė, kad lietuvių kalba yra viena iš seniausių kalbų. Ypač man įdomu buvo lietuvių kalbos šauksmininko linksnis, nes daug kitų kalbų to neturi.

Thomas: Man atrodo, kad įdomiausios lietuvių kalbos kokybės yra (1) jos ekstensyvi dalyvinė sistema, kuri man primena senosios graikų kalbos dalyvinę sistemą, ir (2) dažnas beasmenių gramatinių pastatų vartojimas.

Mark: Linksnių skaičius.

Kas buvo sunkiausia mokantis lietuvių kalbos?

Ellen: Na, aš bijau, kad niekada neišmoksiu nei skaičių, nei sugebėsiu suprasti žmones, man skambinančius telefonu.

Nick: Iš pat pradžių, nusipirkau knygą apie lietuvių kalbos gramatiką. Po kurio laiko, aš truputį išmokau ir man buvo labai įdomu. Giminės stebėjo, kaip greitai aš galėjau susikalbėti su jais. Bet supratau, kad jeigu aš rimtai norėjau išmokti lietuvių kalbą tai reikėtų studijuoti mokykloje. Aš tuo metu tik ką buvau baigęs pradinę mokyklą ir turėjau išsirinkti universitetą. Nors aš gavau stipendiją iš kitų universitetų, man buvo aišku, kad aš tik Illinois Universiteto Čikagoje norėjau studijuoti, nes tik ten buvo lietuvių kalbos kursai. Tai sunkiausia, norint išmokti kalbą, yra surasti, kur galima mokytis.

Thomas: Niekada man nėra lengva mokytis naują kalbą taip, kad ją gerai mokėtum: mano pirmąjį problemą paprastai yra naujų žodžių atsiminimas

ir jų teisingas vartojimas kalbėjime ir rašyme. (Šis mano atsakymas į jūsų klausimus yra to įrodymas!) Toks man buvo atvejis su lietuvių kalba: nuo dienos iki antros užmiršau naujus žodžius arba juos vartojau netikrai. Antras didelis sunkumas buvo – ir dar yra – lietuvių kalbos kirčių sistema, kuri labai sudėtinga mokytis ir, mano nuomone, beveik negalima atsiminti. Turiu tik mažą viltį, kad kada nors tarčiau lietuvių kalbos žodžius su teisingu kirčiu.

Mark: Išstarti „r“.

Koks lietuviškas žodis jums gražiausias?

Ellen: Man patinka tie žodžiai, kuriuose randu anglų abėcėlėje nesančių raidžių.

Nick: Lakštingala, perkūnija, Švitrigaila.

Thomas: Man labai patinka lietuviški žodžiai, kurie prasidėdą priebalsių grupe „žv-“, nes šios grupės garsas yra labai harmoniškas. Galbūt gražiausias iš žodžių prasidedančių su „žv-“ yra žodis „žvaigždė“, kuriame pirmasis skiemuo prasidėdą su „žv-“, antrasis – su „žd-“: tai kuria vidurinį sąskambį, kuris tikrai džiugina mano ausis!

Mark: Krepšinis.

Kokią svarbą lietuvių kalba turi dabartiniame jūsų gyvenime? Galbūt ateities planuose?

Ellen: Džiaugiuosi vis labiau sugebėdama susikalbėti su vyro tėvais. Tai bus svarbu ir ateityje, nes mes planuojame dažnai grįžti atostogoms, o galbūt net ir gyventi Lietuvoje.

Nick: Šią vasarą aš mėginu gauti darbą lietuviškame restorane, kad būtų geresnė progą man praktikuotis lietuviškai kalbėti. Kitą vasarą, planuoju su šeima aplankyti Lietuvą ir gimines. Ateityje gal bus progą studijuoti arba net kada nors mokytojauti Lietuvoje.

Thomas: Iki dabar neturėjau progos pasinaudoti lietuvių kalba savo bibliotekininkystės studijose: tačiau, yra galima, kad ateityje man reikės jos, nes yra geri lietuvių žurnalai priklausiantys bibliotekininkystės temai. (Iš tikrųjų, planuoju vieną istorinį projektą, kuris be abejo reikalaus, kad pasinaudoti lietuvių šaltiniais.) Kitaip, kas dieną bandau truputį lietuviškai skaityti internete (net jei kartais yra tik keletą straipsnio eilių), kad visiškai neužsimirščiau kalbos.

Kristie: Manau, kad lietuvių kalba gana svarbi mano karjeroje. Aš planuoju kurti, rašyti visą likusį savo gyvenimą, o vertimai padeda susipažinti su platesne rašančiųjų bendruomene. Nuostabu, kad galiu įsigilinti į kitos poetės kūrybą ir mąstyti už savo pačios kūrybos ribų.

Mark: Norėčiau baigti savo projektą ir išėjęs į pensiją gyventi Lietuvoje.

Parengė **Daiva Litvinskaitė**

Nick Vaicaitis

Ellen Heck

Thomas Dousa

Postkolonializmo apraiškos Vytauto Martinkaus romane

DAIVA LITVINSKAITĖ

L iteratūroje postkolonializmas veikia kaip kritinė perspektyva, leidžianti perskaityti kolonizacijos periodu ar po jos parašytus kūrinius kitaip, įžvelgiant juose politinių, tautinių aspektų. Tokius tekstus postkolonializmo teoretikai siūlo vadinti nacionalinėmis alegorijomis, grįsdami savo mintį tuo, kad šie tekstai yra neišvengiamai politiški, rašomi besipriešinant kolonizatoriui. Kad praeitų pro cenzūros akis, kūrinyms turi būti užšifruotas kokia nors forma: parašytas ezopine kalba, norima papasakoti istorija perkeliama į saugesnį laikotarpį, šeimos santykiai gali atspindėti tarpvalstybinius santykius, tiesa pasakoma per nepatikimą asmenį, sapnus ir pan.

Atpažinti nacionalinę alegoriją prozoje nėra labai sudėtinga. Jai būdinga perkeltinė kalba, nutylėjimai, užuominos, turinčios politinių, istorinių ar tautinių aspektų. Postkolonijinis tekstas dažnai nebūna vientisas, pasakojimas trūkinėja, į kasdieninį siužetą įpinami tikrovėje neįmanomi įvykiai (magiško realizmo bruožai), o iš fragmentinių nuotrupų kuriamas rezistencinis naratyvas – pavyzdžiui, Vytauto Martinkaus romane *Negęsta žvaigždė paukščio pėdoje*. Čia susipina daugybė temų, pasakotų skirtingais laikais ir perteiktų keliomis formomis. Ir tik užuominos, reikalaujančios budraus ir atidaus skaitytojo, atskleidžia kitą, rezistencinį kūrinio pasaulį.

Romane Martinkus sukuria du skirtingus veikėjus: komunistų partijos narį Vytautą Mastelį ir Žemaitijos šviesuolį Aleksandrą Griškevičių, gyvenusį XIX a. pabaigoje. Įdomu tai, kad tekstas apie Aleksandrą sudaro pusę kūrinio, tačiau jis pats neveikia tiesiogiai, o pristatomas per laiškus: apžiūrinėdamas valdžios norimą nugriauti namą, Vytautas randa pluoštą teismo dokumentų, liudijančių apie Aleksandro gyvenimą ir jo veiklą. Atrodytų, kas sieja šiuos du skirtingais laikotarpiais gyvenančius veikėjus ir kur čia slypi alegorija?

Pirmiausia, skaitant postkolonijinius tekstus, svarbi kiekviena istorinė data, kiekvienas drąsesnis žodis besisiejantis su nepriklausomybe, tautiniais simboliais, nesvarbu, kad jie gali būti paminėti ir labai nutolusioje aplinkoje. Martinkaus romane numanomos, nors tiesiogiai neįvardytos, dvi svarbios datos: 1940 metai, kada Lietuva prarado nepriklausomybę, ir XIX amžiaus septintasis dešimtmetis, svarbus Lietuvos istorijoje kaip lietuvių išsilaisvinimo laikotarpis: tada vyko baudžiaivos panaikinimas, valstiečių laisvėjimas, kūrėsi lietuvių tautinė savimonė, aktyviai reiškėsi žemaičių intelektualusis sąjūdis. Kitas svarbus dalykas yra abiejų veikėjų profesijos: Vytautas pasirenka archeologo profesiją, jis kasinėja ir ieško to, kas buvo prieš jo gyvenamąjį laikotarpį, t. y., kas buvo prieš sovietų kolonizaciją. Tekste neminimi jo rasti istoriniai radiniai, išskyrus teismo dokumentai iš Aleksandro bylos. Pastarasis yra pirmasis Lietuvos skraidančių aitvarų, garlėkių kūrėjas. Ši profesija, kaip ir Vytauto, gana simbolinė: jei prisiminsime Dedalo ir Ikaro istoriją, skrydį galima sieti su laisvės troškimu, noru išsilaivinti. Šią idėją romane paremia rašytojo minimos vyčio ir raitelio simbolikos, nupieštos ant Aleksandro aitvarų. Vien tik iš šios informacijos apie du pagrindinius veikėjus – nurodomo gyvenamojo laiko ir profesijų – matyti, jog kalba sukasi apie Lietuvos nepriklausomybės praradimą ir laisvės troškimą.

Kas iš tiesų vyksta romane? Tarsi nieko ypatinga – veiksmas sustabdytas, daug vietos skiriama filosofijai, pamąstymams, teksto skaitymą stabdo ir klampina nuolat įterpiami rasti laiškai. Sužinome, kad neaiškiomis aplinkybėmis žuvo Vytauto sūnus ir jis ieško paaiškinimo ne tik

įtarinėdamas slaptas agentūras, bet ir perkratinėdamas savo gyvenimą. Taip Vytautas „kasasi“ ne tik savyje, bet ir po sovietiniais pamatais. Jis minimis nuolat grįžta į savo vaikystę, prisiminimus apie trėmimus į Sibirą ir traumuojančias išdaviškas pamokas. Vytautas prisimena savo tėvą – šviesų, teisingą ir užsispyrusį žmogų, kuris išlieka idealas Vytautui visą likusį gyvenimą. Pats Vytautas suvokia, kad sovietinis režimas reikalauja veidmainiavimo, pats tam nepritaria, bet norėdamas tęsti karjerą, turi tapti komunistų partijos nariu. Tačiau psichologinė trauma nuolat jį persekioja. Romanas pradedamas ir baigiamas Vytauto troškimu atskleisti tiesą, bet kokią – nepasakoma. Vadinas, skaitytojas turi ją surasti. Atsakymo Vytauto tekstas nepateikia, tad reikia ieškoti jo kitur – laiškuose apie Aleksandrą.

Tekstas apie Aleksandrą romane pateikiamas laiškų forma ir yra sudėliotas tarsi teismo procesas. Nors dokumentai – įvairios žinutės, skundai, protokolai – datuojami devynioliktuju amžiumi ir liudija Rusijos imperijos biurokratinę sistemą, tačiau skaitytojas gali atpažinti, jog tai yra akivaizdus ironiškas sovietinio biurokratizmo pamėgdžiojimas, atskleidžiantis cenzūros, slaptųjų organizacijų veikimo pobūdį ir informacijos šaltinius. Nesunkiai atpažįstamas sovietiniu laikotarpiu paplitęs laiškų ir siuntinių tikrinimas, pokalbių klausymasis, šnipų, agentų verbavimas ieškant nepaklusnumo ar laisvo žo-

džio apraiškų, o juos suradus, žmogus apkaltinamas nesveiku protu arba iš viso sunaikinamas, stengiantis ištrinti jį iš istorinės atminties. Taip buvo apkaltintas Aleksandras: dėl neaiškių priežasčių jis yra atleidžiamas iš pareigų, viešai apkaltinamas dukters tvirkiniu ir galiausiai, mistiškomis aplinkybėmis žuvus sūnui, Aleksandras apkaltinamas jo mirties suplanavimu. Visos šios nelaimės yra Aleksandro užsispyrimo neišduoti savęs kaina: jo sąžiningumas, nepaliaujamas laisvės siekimas, tiesos ieškojimas, paneigiant buitinę gerovę buvo pernelyg didelis prieštaravimas ideologinėje struktūroje, kurį reikėjo pašalinti.

Palyginus Vytauto ir Aleksandro charakterius, gyvenimo situaciją, tam tikrus asmeninius faktus aiškėja, kad jie ne tokie ir skirtingi charakteriai, greičiau vienas kito atspindys. Sudėjus visus turimus duomenis, gautume maždaug tokią išvadą: Vytautas, negalėdamas viešai pasakyti savo nuomonės apie esamą sovietinę santvarką, intelektualaus žmogaus padėtį ir kritiką perkelia į kitą, saugesnį laikotarpį. Laiškai – alegorinė galimybė Vytautui pasakyti tiesą. Nutolindamas gyvenamojo laikotarpio kritiką į devyniolikto amžiaus pabaigą, jis drąsiau gali pristatyti ideologijos absurdiškumą, susidorojimą su bet kokia intelektualaus, laisvo, maištaujančio žmogaus apraiška. Tuo pačiu išreiškiama ir viltis: Aleksandro noras skristi interpretuojamas kaip Vytauto viltis ne tik išlaisvėti pačiam, bet ir alegoriškai sugrąžinti laisvę Lietuvai. Nuolat apie Aleksandro aitvarus besisukiojantys vaikai simbolizuoja ateitį, taigi naują kartą ir viltį, kad ateityje padėtis pasikeis.

Ištrauka iš straipsnio, ruošiamo žurnalui *Lituanus*

PLB Lituanistikos katedros šiandiena

Atkelta iš 1 psl.

2006) bei *Kita vertus...* (Vilnius: Baltos lankos, 2006), susilaukusias palankių recenzijų. Be literatūros tyrimų, Kelertienė gerai žinoma ir kaip lietuvių literatūros vertėja į anglų kalbą. Štai ir dabar gavusi kūrybinių atostogų profesorė verčia Žemaitės *Laimės nutekėjimo* ciklo apsakymus į anglų kalbą. Kelertienės mokinė, mūsų katedros studentė Elžbieta Novickas taip pat sėkmingai įsitraukė į vertėjos darbą – pastaruoju laiku išvertė į anglų kalbą du svarbius lietuvių romanus: Kazio Borutos *Baltaragio malūną* ir Ričardo Gavelio *Vilniaus pokerį* (regis, pastarasis vertimas jau turi savo leidėją). Per pastaruosius kelerius metus pats esu išleidęs knygą *Upton Sinclair: The Lithuanian Jungle* (Amsterdam, New York: Rodopi, 2006), taip pat tęsiu Sinclair romano *Džiunglės* lietuviškųjų aspektų tyrimus – apie tai statomas dokumentinis filmas. Be kita ko, rašau monografiją iš lotyniškų raidžių draudimo lietuvių kalbai laikų – apie lietuvių kalbos mokymą rusiškomis raidėmis Panevėžio mokytojų seminarijoje XIX amžiaus pabaigoje, apie vadovėlių rengimą, apie pirmąją seminarijos „žemaičių kalbos“ mokytoją karo inžinierių, kilusį iš Minsko, Zacharijų Liackį, 1893 metais per Archeologijos suvažiavimą Vilniuje nušvilptą profesionalių kalbininkų. Taip pat kartu su Tamošiūnaite ir prof. Kalėdaite ėmėmės kurti *Individualios bendrinės (rašomosios) lietuvių kalbos duomenų bazę*, jai kaupiamo rankraštinių laiškų, dienoraščių ir pan. kopijas.

PLB Lituanistikos katedroje dirba dviejų lituanistinių mokslo ir kultūros žurnalų redaktoriai, tad katedros veikla yra ir mokslo žurnalų rengimo židinys. Prof. Kelertienė yra žurnalo *Lituanus*, o aš – *Archivum Lithuanicum* vyr. redaktorius. Iki pat pernai metų prof. Kelertienė dar redagavo ir trečią žurnalą *Metmenys*, dabar, deja,

jau nustojusį eiti.

UIC studentai kuria lietuvių studentų korporaciją, iniciatyvą parodė studentas Donatas Balčius. Atrodo, kad lietuvių studentų mūsų universitete yra ganėtinai daug, jie ima norėti burtis ir bendrai užsiimti tam tikra lietuviška lituanistine veikla.

Katedrą lanko svečiai, skaito paskaitas. Pastaruosius semestrus su paskaitomis svečiavosi advokatas Saulius Kuprys, dr. Darius Furmonavičius, prof. dr. Vainis Aleksa, prof. dr. Randy Richards. Šį pavasarį katedroje stažavosi prof. dr. Dalia Kuizininė iš Išeivijos studijų centro VDU, įvairiuose archyvuose ji rinko medžiagą naujai monografijai.

Bet apmąstyti Lituanistikos katedros veiklą tarsi nepakanka nusakyti jos vietą Čikagoje, nepakanka išvardyti studentus ir projektus. Kokia katedros vieta kintančiame pasaulyje? Kai lietuviai išeiviai surinko lėšas ir ją įsteigė 1984-aisiais, dar nebuvo laisvos Lietuvos. Kuriant katedrą mąstyta galimybė akademiniu lygiu mokyti lituanistikos dalykų, pirmiausia išeivių vaikus ir vaikaičius. Siekta laisvame pasaulyje bent vienoje vietoje turėti universitetinio lygio lituanistikos studijas. Tai išsipildė. Bet vėliau iškilo papildomų uždavinių. Išlaikydama ir pradinį steigėjų sumanymą, katedra, be kita ko, plačiai kaip niekada iki šiol skleidžia pasauliui pažintį su lietuvių kultūra. Paskaitų dažnai klausosi ir nelietuvių kilmės studentai. Katedra tapo lituanistikos forpostu už Lietuvos ribų, lituanistikos ambasada, išduodančia kultūros vizas į Lietuvą.

Tvarka visada fragmentiška: kabinetai, stalčiai, failai; studentų, straipsnių, paskaitų skaičiai. Skrydis – metafora, draskanti stalčiųukų tvarką. Ar galima skristi kartu į ateitį ir į praeitį? Jau leidžia į lėktuvą. □

Ką šiuo metu veikia buvę PLB Lituanistikos katedros studentai?

Nuo 1984 metų PLB Lituanistikos katedros siūlomus kursus įvairiais semestrais iš viso lankė 2,004 studentai. Pastaraisiais metais į lituanistinius kursus kiekvieną semestrą užsiregistruoja apie 70–80 studentų. Daugiausia jų sulaukia Lietuvių kultūros kursas, kurį kiekvieną semestrą lanko 60 studentų. Katedra pritraukia ir į JAV atvykstančius stažuotis mokslininkus: iki šiol iš Lietuvos, Švedijos ir Italijos apsilankė per 40 stažuotojų, remtų Lietuvių Fondo, Atviros Lietuvos fondo, PLB fondo ir Fulbright stipendijomis.

Per 24 veiklos metus PLB Lituanistikos katedrą baigė 22 studentai: 19 magistrų ir 3 daktarai. Baigę studijas, katedros studentai išsibarstė ne tik po įvairias Amerikos, bet ir viso pasaulio vietas. Norėdami sužinoti, kaip absolventams sekasi šiandien ir kuo naudinga studijų Lituanistikos katedroje metu įgyta patirtis, pakalbinome keletą jų ir paprašėme atsakyti į kelis klausimus:

- 1) Kada mokėtės katedroje ir kokį laipsnį įgijote?
- 2) Kur ir ką šiuo metu veikiate? Kuo reikšminga/naudinga studijų metu įgyta patirtis šiandien?
- 3) Kokia įsimintiniausia paskaita/įsimintiniausias dėstytojas ar dėstytoja?
- 4) Koks linksmiausias prisiminimas iš studijų katedroje laikų?

Danas Lapkus

1) 2004 m. įgijau Ph.D. laipsnį.

2) Dirbu advokatu Illinois ir Indiana valstijose. Studijos išmokė nagrinėti tekstą, tai praverčia nagrinėjant įstatymus ar bylų medžiagą. Įgytas laipsnis vėliau padėjo įstoti į teisės mokyklą ir gauti stipendiją.

3) 3 val. p.p. seminarai vienas prieš vieną su prof. Broniumi Vaškeliu; teksto kritikos seminarai su prof. Violeta Kelertiene.

4) Kelios studentės laisvu nuo studijų laiku dirbo „karvaše“ ir pasakodavo apie „karvašą“, ne visi suprato, kad tai „car wash“.

Elžbieta Novickas

1) Studijavau 2001–2006 m. Įgijau magistro laipsnį.

2) Šiuo metu dirbu literatūros vertėja. Mano į anglų kalbą išverstas Ričardo Gavelio *Vilniaus pokeris* pasirodys 2009 m. sausio mėnesį. Jį išleis University of Rochester „Open Letter Press“ leidykla (openletterpress.org). Vyksta derybos ir dėl dar vienos knygos – Kazio Borutos *Baltaragio ma-*

Po dr. Dariaus Furmonavičiaus paskaitos UIC. Iš kairės: prof. Giedrius Subačius, dr. Dalia Cidzikaitė, Elžbieta Novickas, Tomas Rinkūnas, prof. Violeta Kelertienė, dr. Darius Furmonavičius, Daiva Litvinskaitė.

lūno vertimo į anglų kalbą išleidimo. Akivaizdu, kad be savo studijų metu įgytos patirties ir, dar svarbiau, pagalbos ir bendravimo su kitais studentais bei dėstytojais, nebūčiau šito nuveikusi. Man dar svarbiau, kad turėjau progą užmegzti daug naujų ryšių su žmonėmis, kuriems ne tik jaučiu draugiškumo šilumą, bet ir intelekto paakstinimą.

3) Labai žaviuosi abiem – prof. Violeta Kelertiene ir prof. Giedriumi Subačiumi, kad tikrai negaliu pasakyti, kuris išmintingiausias. Dar labai įsiminė Rūta Marcinkevičienė, kuri buvo atvažiavusi dėstyti į katedrą. Visi trys profesoriai turi tiesiog genialių sugebėjimų ugdyti savo studentų mintis.

4) Labai smagu prisiminti visokias studentiškas išdaigas prof. Kelertienės bute Čikagoje. Net nežinau, nuo ko pradėti pasakoti. Tame bute yra milžiniška gėlė, kuri nokina mažyčius apelsinus (jie nevalgomi). Kartą pamačiau, kaip viena studentė, kurios vardo gailestingai nepamėnėsiu, paragavo vieną iš jų, labai neapdairiai atsikąsdama gerą kąsnį. Jos veido išraiška dar neišdilo iš atminties. Kitą kartą vienas studentas, pasiskolinęs bendraklasės skarą ir odinį paltą, taip meistriškai (ir labai greitai!) pamėgdžiojo jos judesius, puolė į jos sužadėtinio glėbį ir pabučiavo jį. Užtruko laiko, kol sužadėtinis suprato, kad ne tą bučiuoja...

Neringa Klumbytė

1) Katedroje mokiausi 1996–1997 metais, įgijau magistro laipsnį.

2) Šiuo metu dėstau Miami University, Oxford. Lituanistikos katedroje studijavau literatūrą, vėliau įgijau daktaro laipsnį kultūrinės antropo-

logijos srityje. Savo moksliniuose darbuose ir dėstydamą stengiuosi jungti literatūrą ir antropologiją. Lituanistikos katedroje įgytos žinios apie postkolonializmo studijas, postmodernią literatūrą ir literatūros teoriją ir dabar yra labai reikšmingos.

3) Manau, kiekvienas studentas prof. Subačiaus ir prof. Kelertienės paskaitose įgijo ne tik žinių, bet išėjo ir pirmą amerikietiškojo gyvenimo mokyklą, kadangi daugelis mūsų buvo pirmą kartą atvykę tiesiai iš Lietuvos. Studijos katedroje ir bendravimas už jos ribų, padėjo pažinti kitokį kultūrinį ir socialinį pasaulį. Prof. Kelertienė visus dažnai suburdavo pas save namuose, kur kalbėdavom ne tik apie literatūrą, bet ir apie Ameriką, Lietuvą, kasdieninį ir intelektualinį gyvenimą. Vėliau studijuodama University of Pittsburgh labai pasiilgdavau artimo bendravimo tarp katedros studentų ir dėstytojų, tokio, kurį patyriau studijuodama Lituanistikos katedroje. Negalėčiau turbūt išskirti vienos paskaitos ar vieno kurso, kurie buvo įsimintiniausi. Beveik viskas tuomet buvo nauja ir dėl to įsimintina. Esu be galo dėkinga katedros dėstytojams už suteiktas žinias ir patirtį.

Kristina Sakalavičiūtė

1) Studijavau nuo 2001 m. pavasario iki 2002 m. pavasario (3 semestrus). Įgijau magistro laipsnį (Master of Arts).

2) Šiuo metu dirbu Lietuvių literatūros ir tautosakos institute, Tekstologijos skyriuje. Pareigos: jaunesnioji mokslo darbuotoja. Grįžusi iš Čikagos, įstojau į doktorantūrą Vytauto Didžiojo universitete, apsigyniau disertaciją „Konstantinas Balmontas ir Lietuva: poezijos vertimai“, dirbau VDU Česlovo Milošo Slavistikos centre mokslo darbuotoja.

Patirtis University of Illinois buvo visokeriopai naudinga. Ten studijuodama mokiausi dalykų lietuvių, slavų, anglų ir italų kalbomis. Susižavėjau vertimo mokslu/menu, supratau, kokios produktyvios gali būti tarpdisciplininės studijos.

Didelę reikšmę man kaip mokslininkei turėjo naujos literatūros metodikos, su kuriomis susipažinau Čikagoje – anuomet į Lietuvą naujausios metodikos dar tik keliavo, buvo verčiamos pirmosios kultūros teoretikų bei postmodernizmo filosofų knygos, o mes, studijuojantys Čikagoje, galėjome visa tai išgirsti „iš pirmų lūpų“. Pavyzdžiui, Lietuvoje buvo nelengva rasti netgi angliško Richard Rorty knygu, o mes galėjome nueiti į jo viešą paskaitą UIC. Panaši situacija su (post)kolonializmo teorija – Lietuvoje tai buvo pirmiena, o Amerikoje – išvystyta, populiari literatūros kritikos sritis, su daugybe straipsnių ir knygų, patyrusiais šios srities dėstytojais, tokiais kaip Violeta Kelertienė.

Didele reikšmę turėjo asmeniniai mokslininkų, sutiktų kritikų pavyzdžiai. Visais savo darbais jie sakyte sakė: svarbiausia – ne prisiderinti prie

Pirmoje eilėje iš kairės: stažuotojas prof. Pietro Dini ir prof. Giedrius Subačius. Antroje eilėje iš kairės: studentai Žydrūnas Drungilas, Kęstutis Šatkauskas, prof. Violeta Kelertienė, prof. Ilona Maziliauskienė, stažuotojas dr. Almanas Samalavičius.

kitu, o turėti pagrįstą, apmąstytą, savą požiūrį. Tai buvo ne vien dėstytojai, dirbę UIC. Nepamiršdami susitikimai su tokiais žmonėmis kaip Ilona Gražytė-Maziliauskienė, kuri net į rimčiausius dalykus mokėjo pažiūrėti su humoru, palikti vietos kito žmogaus tiesai. Arba *Akiračių* siela Liūtas Mockūnas, kuris mano akyse buvo liberaliųjų vertybių įsikūnijimas.

3) Įsimintiniausi dėstytojai – Violeta Kelertienė ir Giedrius Subačius. Viena vertus, su šiais dėstytojais teko daugiausiai dirbti, antra vertus – jie ne tik gerai išmano savo sritis, bet ir moka jomis sudominti auditoriją. Pavyzdžiui, lingvistika man visada atrodė gana „sausą“, nelabai įdomi humanitarinių mokslų sritis (bent jau palyginti su literatūra), bet po Giedriaus Subačiaus paskaitų savo nuomonę pakeičiau.

Įsimintinas buvo ir meninio vertimo kursas, kurį dėstė Frank Kujawinski. Tiesa, mano ir dėstytojo nuomonės dažnai kirsdavosi, tad paskaitų metu kaip reikiant susikibdavome, bet išsiskyrėme gražiuoju. Daug ko iš šio dėstytojo išmokau. Tas pamokas kaip dera įvertinau tik vėliau, jau grįžusi į Lietuvą – pritaikiau šias žinias rašydama disertaciją, taikau ir dabar. Violeta Kelertienė šioje srityje irgi buvo mano pirmoji patarėja ir pagalbininkė – matydama, kaip ji dirba, pirmą kartą supratau, koks sunkus ir atsakingas vertimų redagavimo darbas.

Kristina Sakalavičiūtė

4) Įsimintiniausi įvykiai buvo du: rugsėjo 11-osios įvykiai 2001 m. rudenį bei pirmasis mano Santaros-Šviesos savaitgalis Lemonte. Į Santaros-Šviesos studijų savaitgalius stengiuosi apsilankyti ir dabar, tiesa, nebe Lemonte, o Lietuvoje.

Linksmiausias? Galbūt tai įvyko per italų kalbos pamoką. Dėstytoja Maria Iusco paklausė kažkokio klausimo apie Dante Alighieri. Vienas studentas nustebo: „Dante dar kažkur esu girdėjęs, bet kas tas Alighieri?“ Kiti garsiai stebėjosi, kodėl filme rodomas Koliziejus ir kitų Antikinių pastatų griuvėsiai – negi Italijoje nėra nieko gražaus? Buvau nustebinta, koks skirtingas Europos ir Amerikos studentų požiūris į tą patį kultūrinį Vakarų civilizacijos palikimą.

Karilė Vaitkutė

1) Katedroje mokiausi nuo 1991 iki 1997 metų. Įgijau Magistro laipsnį (Master of Arts) ir taip vadinamą „Daktaro be disertacijos“ (angliškai tai būtų – All But Dissertation arba ABD) statusą. Taip jau išėjo, kad visai „netyčia“ ir neplanuotai 1991 metų sausio mėnesį atvykau į Boston, JAV. Tuomet maniau, kad keliems mėnesiams, bet likimas nusprendė kitaip. Sugalvojau pagilinti žinias vertimo srityje. Tuomet buvau ką tik baigusi Vilniaus universitetą, kur mokiausi anglų kalbos ir literatūros. Sužinojusi, kad Čikagoje yra Lituanistikos katedra, kurioje dėstomas vertimo teorijos ir praktikos kursas, nusprendžiau lankyti jį laisvu klausytoju. Taip ir padariau. Kursą baigus, profesorė Violeta Kelertienė paskatino studijuoti toliau ir įgyti magistro laipsnį. Kadangi šalia lituanistinių studijų šiame universitete buvo gali-

Danas Lapkus, Fulbright stipendininkas, Sigitas Daukša, dr. Jūra Avižienytė, prof. Violeta Kelertienė, Karilė Vaitkutė.

ma studijuoti daug dalykų, kurie nebuvo dėstomi mano studijų laikais tarybiniais metais Vilniaus universitete (pvz., kursas „Biblija kaip literatūra“), smalsumas privertė ne iškart grįžti atgal į Lietuvą, o pasilikti studijuoti lituanistikos, kartu ir kitų, dar nesimokytų dalykų. Įgijusi magistro laipsnį, mokiausi doktorantūroje, išsilaikiau egzaminus, tačiau disertacijai pritrūko laiko ir energijos, nes jau turėjau išlaikyti ne tik save ir šalia studijų pilną darbo dieną dirbti.

2) Tebegyvenu Čikagoje, tiksliau – jos priemiestyje Willow Springs. Jau dvylika metų dirbu Balzeko lietuvių kultūros muziejuje. Šiuo metu esu muziejaus anglų kalba leidžiamo žurnalo *The Lithuanian Museum Review* redaktorė bei Genealogijos skyriaus vedėja. Darbas nedidelėje etninėje organizacijoje Amerikoje turi savų plusų ir savų minusų. Iš vienos pusės, visi darbuotojai moka daryti vos ne viską kiekviename muziejaus skyriuje nuo bibliotekos iki parduotuvės, nuo reklamos iki renginių organizavimo, o iš kitos pusės – dėl mažo darbuotojų skaičiaus nėra laiko gilintis į bet kurį projektą, rašyti ar leisti mokslines studijas ar straipsnius. Todėl negalėčiau pasakyti, kaip konkrečiai panaudojau savo Lituanistikos katedroje įgytas žinias šiame darbe.

Galbūt darbe padėjo tai, kad studijuodama Lituanistikos katedroje daugiau sužinojau apie pačią lietuvių bendruomenę – jos istoriją, iškilinius visuomeninius asmenis, rašytojus, dailininkus. Taip pat dešimt metų dirbau Amerikos lietuvių televizijoje. Žodis „dirbau“, galbūt čia netinka, nes tai buvo darbas laisvalaikio ir be jokio užmokesčio. Televizija man suteikė galimybę susipažinti su šimtais įvairių lietuvių bendruomenės JAV bei Lietuvos kultūros ir visuomenės veikėjų rengiant su jais televizijos pokalbius, siužetus. Šie pokalbiai ir siužetai dabar yra televizijos archyvuose. Galbūt kada nors jie bus įdomūs tiems, kurie norės daugiau sužinoti apie Amerikos, o ypač Čikagos lietuvių gyvenimą nuo 1995 iki 2005 metų. Taigi, jaučiuosi kaip ir „atidavusi duoklę“ lietuvybei už suteiktą galimybę mokytis katedroje.

3) Niekada nesugebėjau atsakyti į klausimus apie „gražiausią spalvą“ ir „skaniausią valgį“ (šiuo metu mane tokiais klausimais „terorizuoja“ penktokė duktė). Taigi ir apie vieną įsimintiniausią dėstytoją ar paskaitą nelabai ką galiu pasakyti. Lietuvių kalbos ir literatūros dalykus katedroje man dėstė profesoriai Violeta Kelertienė ir Giedrius Subačius. Taip pat vienam semestru iš Vilniaus buvo atvykęs dabar jau miręs puikus literatūros kritikas Albertas Zalatorius. Nors vienos kurios nors paskaitos ir negalėčiau išskirti, tačiau apskritai profesorei Kelertienei esu dėkinga už kelis dalykus.

Pirma – ji man, ką tik iš visai neseniai buvusios tarybinės Lietuvos atvykusiai „žaliai mergelei“ buvo kaip mama. Ne tik mokė literatūros, bet ir globojo, padėjo, drąsino, skatino... Tikriausiai nemažai emigrantų ar nusprendusiųjų pagyventi svečioje šalyje bent keletą metų ir sunkiai prisitaikančių svetimoje erdvėje puikiai pažįstamas jausmas, kai svyruoji ant tam tikros „depresijos“ ribos. Jei esi vienas, neturi giminių ar pažįstamų, pradžioje būna ypač sunku. Aš savo studijų katedroje pradžioje buvau beveik viena. Dar tuo metu studijavo tik du ar trys kiti iš Lietuvos

atvykę studentai. Apskritai 1991 metais mūsų – iš Lietuvos atvykusių – Čikagoje buvo gal penkiolika, o gal dvidešimt. Todėl labai svarbūs buvo tie žmonės, kurie padėjo pagrindą po kojomis.

Antras dalykas, už kurį esu dėkinga profesorei Kelertienei, yra tai, kad jos paskaitose aš ne tik gilinau žinias apie lietuvių (ypač išeivijos) literatūrą, bet ir formavausi kaip liberalių pažiūrų ir, manau, laisvas žmogus. Na, o profesorui Giedriui Subačiui esu dėkinga ne tik už tai, kad jo paskaitose supratau, kad nemoku lietuvių kalbos, bet ir už tai, kad uždegė norą jos mokytis.

4) Iš šiandienos perspektyvos žiūrint, visas studijų laikas buvo labai smagus ir linksmas, nors tuomet ir kamavo ilgesys Vilniui. Argi studentui gali būti nelinksma? O studijos svetimoje šalyje gali būti net linksmesnės nei savoje, nes prisideda šalies pažinimo (arba nepažinimo) niuansai. Juokingų akimirkų pažindinantis su vietos „papročiais“ tiek Čikagoje, tiek lietuvių bendruomenėje būta daug, ypač pirmaisiais metais. Tačiau šiaip smagiausias ir įsimintiniausias laikas galbūt buvo tuomet, kai pati dėščiau lietuvių kalbą dvi vasaras iš eilės Baltic Studies Summer Institute (BALSSI) University of Washington Seattle mieste.

Dalia Cidzikaitė

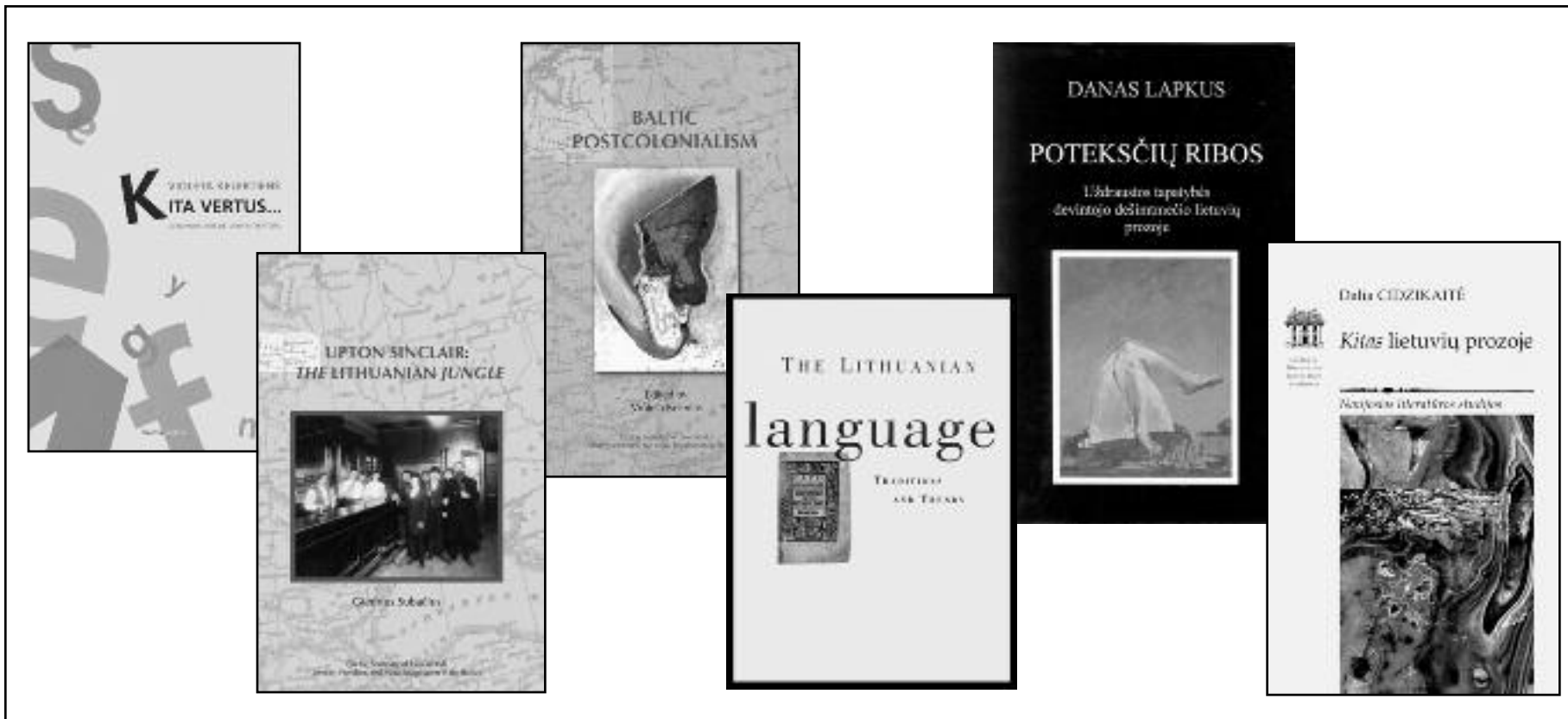
1) Į PLB Lituanistikos katedrą doktorantūros programą atvykau 1999 metų rugpjūtį, o filosofijos mokslų daktarės laipsnį apsigyniau 2005 metų pavasarį.

2) Šiuo metu dirbu Čikagoje leidžiamo dienraščio *Draugas* vyr. redaktore. Tad tikrai galiu pasidžiaugti galėdama tiesiogiai taikyti studijų metu įgytą patirtį.

3) Esu dėkinga prof. Violetai Kelertienei už sudominimą dar ir šiandien Lietuvoje kritiškai ir iš gero atstumo vertinamomis postkolonializmo studijomis. Būtent profesorės skaitytas kursas apie kolonializmą ir postkolonializmą, šių teorijų taikymą lietuviškai kultūrai atvedė mane prie disertacijos temos – „*Kitas* lietuvių prozoje“. Kitas įsimintinas dalykas būtų mano požiūrio į kalbotyrą bei kalbos paskaitos pasikeitimas. Dar studijuodama Lietuvoje supratau, jog lietuvių kalbos paskaitos manęs ne tik nevilioja, bet ir neuždega. Maniau, jog kaltas pats dalykas. Pasirodo, kad klydau. Atvažiavusi į PLB Lituanistikos katedrą ir pradėjusi lankyti prof. Giedriaus Subačiaus paskaitas, supratau, kad kalbotyros paskaitos gali būti nepaprastai įdomios ir įtraukiančios. Kartais net pagalvoju, kad jeigu būčiau lankiusi prof. Subačiaus paskaitas anksčiau, kai galėjau rinktis tarp kalbos ir literatūros, dar nežinia, kas būtų paėmęs viršų. Tad profesoriaus dėka ne tik „atradau“ susidomėjimą kalbotyra, bet ir sugebėjau parašyti porą kalbinių straipsnių, kuriuos prof. Subačius pasiūlė išspausdinti *Archivum Lituanicum*.

4) Linksmiausi prisiminimai yra iš tų laikų, kai katedra galėjo pasidžiaugti kur kas gausesniu būriu joje studijuojančių studentų. Neretai susibėdavome vieni pas kitus, drauge švėsdavome šventes.

Parengė Aurelija Tamošiūnaitė

Pasaulio Lietuvių Bendruomenės Lituanistikos katedros leidiniai 2003–2008 m.

Violeta Kelertienė, „Kita vertus...” Straipsniai apie lietuvių literatūrą. Vilnius: Baltos lankos, 2006.

Šiame straipsnių rinkinyje Violeta Kelertienė daugiausia dėmesio skiria pastarųjų kelių dešimtmečių lietuvių prozai, bet aptardama kokį nors literatūros aspektą, tarkim, moters paveikslo kūrimą ar prozinio pasakojimo formas, ji tyrinėja ir ankstyvąją lietuvių rašytojų kūrybą. Platus XX amžiaus Vakarų literatūros konteksto panaudojimas, Naujosios kritikos struktūralizmo pamokos, geras pasakojimo technikų teorijos išmanymas, be to, išsiugdyta literatūros kritiko intuicija ir noras suprasti Lietuvoje vykstančio literatūrinio gyvenimo peripetijas suformuoja ne-tradicinius kūrinių vertinimus bei plačius ir intriguojančius literatūros reiškinių apibendrinimus, kurių taip trūksta šiandieninio lietuvių literatūros proceso apmąstymui.

Saulius Žukas

Giedrius Subačius, „Upton Sinclair: The Lithuanian Jungle”. Amsterdam, New York: Rodopi, 2006.

Pirmiausia susidomėjau lietuviškais vardais ir žodžiais, kuriuos Sinclair vartojo Džiunglėse. Kaip Sinclair nutarė pasirinkti būtent lietuviškus savo romano herojus? Ypač buvau suintriguotas tuo, kad Sinclair pasirinko lietuviškus vardus (pavardes). Bandžiau atsekti tiek lietuviškų pavardžių, tiek kitų žodžių paplitimą Lietuvos teritorijoje. Priėjau prie išvados, kad pavardes Sinclair ‘pasiskolino’ iš kai kurių Čikagoje sutiktų lietuvių. Pavadinau tuos žmones vardų donorais. Dalis mano tyrimo ir buvo surasti šiuos donorus ir nustatyti jų gyvenimų detales, susieti su Sinclair aprašymu.

Giedrius Subačius

Violeta Kelertas (red.), „Baltic Postcolonialism”. Amsterdam, New York: Rodopi, 2006.

Violetos Kelertienės knyga yra svarbus indėlis į mąstymą apie sovietinį ir posovietinį laikotarpį, jo kultūrą ir literatūrą. Knyga kuria kitokį kalbėjimo būdą apie tautą, erdvę, laiką ir žmogų. Knyga kiekvienam bus įdomi kelionė per tautos, bendruomenės, prievartos ir kančios egzotikos ir seksualumo, moters ir vyro, kūno ir sielos, svetimio ir savo temas. Knygoje pateikiami penkiolikos autorių darbai. Kelertienė į dialogą apie postkolonijizmą įtraukia Pabaltijo kraštų tyrinėtojus, literatūros kritikus ir filosofus. Knyga leidžia palyginti Latviją, Estiją ir Lietuvą, taip pat kuria bendrą postkolonijinės kritikos diskursą. Tarp autorių yra Vytautas Rubavičius, Jūra Aviežienis, Arūnas Sverdiolas, Dalia Cidzikaitė, Algimantas Samalavičius, David Moore, Karl Jirgens, Piret Peiker, Andrejs Veisbergs, Karlis Račevskis, Maire Jaanus, Inta Ezergailis, Tina Kirss ir Thomas Salumets.

Neringa Klumbytė

Danas Lapkus, „Poteksčių ribos”. Chicago: A. Mackaus knygų leidimo fondas, 2003.

Mane domino ne daug kartų aptarta estetinė kūrinių pusė, o tai, ką svarbiausia autoriai siekė savo darbais pasakyti, kūrinių ideologija ir jos poveikis adresatui nelaisvės sąlygomis. Postkolonializmo vaizdavimas akcentuoja dėmesį į tai, kaip meninėje kūryboje atsiskleidžia nelaisvo žmogaus savivoka ir savijauta, bendras visuomenės sąmoningumo lygis. Pastaruoju metu žvilgsnis į nelaisvą kūrybą plinta tiek geografiškai, tiek chronologiškai – beveik visos pasaulio tautos ir valstybės vienu ar kitu metu buvo priklausomos nuo svetimų.

Danas Lapkus

Giedrius Subačius, „The Lithuanian Language: Traditions and Trends”. Vilnius: The Lithuanian Institute, 2002 [second edition 2005].

„Lietuvoje dar nuo XIX amžiaus pradžios, kai buvo sukurta lyginamoji kalbotyra ir išgarsintas stebėtinai lietuvių kalbos panašumas į sanskritą, ja imta didžiulis kaip seniausia gyvąja indoeuropiečių kalba. Ir šiandien neretas lietuvis suvokia savo tautybę gana lingvistiškai, todėl visai nekeista, kad mėgsta didžiulis prancūzų lingvisto Antoine Meillet posakius, jog kiekvienas, norintis išgirsti, kaip kalbėjo indoeuropiečiai, turi važiuoti pasiklausyti lietuvių valstiečio. Lietuvoje tebevertinama XIX amžiuje įsisąmoninta vertybė – senesnė kalba geresnė. Lingvistas pasakytų, kad lietuvių kalba turi daug mažai pakitusių indoeuropiečių prokalbės morfologijos bruožų. Paprasčiau tariant, lietuvių gramatika yra senoviška.”

Giedrius Subačius

Dalia Cidzikaitė, „Kitas lietuvių prozoje”.

Naujosios literatūros studijos. Vilnius: Lietuvių literatūros tautosakos institutas, 2008.

Bene pirmoji *kito* studijų paskatinta ir vadovaujama prof. Violetos Kelertienės ėmėsi buvusi PLB Lituanistikos katedros Illinois universiteto Čikagoje doktorantė Dalia Cidzikaitė, parašiusi ir apsigynusi disertaciją „*Kitas lietuvių prozoje*”. Galima tik pasidžiaugti, kad po trejų metų jos darbą ėmėsi spausdinti Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, o prieš keletą savaičių knyga „*Kitas lietuvių prozoje*” pasirodė Lietuvos knygynuose.

Kito sąvoka įvairiuose kontekstuose žymi kiek skirtingas apibrėžtis. Filosofijoje *kitas* vartojamas nepažiniam, metafiziniam reiškiniui, Dievui nusakyti. Postkolonializmo teorijoje *kitas* įvardija kitokį, hegelišką galios ir pasyvumo santykį. Priešpriešoje *kitas/savas*, kurią tarp daugelio kitų iškėlė ir postkolonializmo studijos, *kitas* atstovauja neigiamai pusei; tačiau *kitas* nėra nepažinys, greičiau – nenorimas pažinti ir pripažinti. Galia turinti grupė, kitaip tariant, kolonizatorius, apibrėžia kolonizuotąjį kaip *kitą* – svetimą, pasyvų, prastą, neigiamą, taip išlaikydama ir formuodama tvirtą savo poziciją bei identitetą.

Knygoje, remdamasi postkolonializmo išryškinta *kitas/savas* priešybe, dr. Cidzikaitė nagrinėja šios kategorijos svarbą kuriant lietuvių nacionalinį identitetą ir kultūrą. Autorės tikslas knygoje atsakyti į klausimus: kokie etninio *kito* įvaizdžiai lietuvių literatūroje, kokios jų formos bei turinys, kaip lietuviai *kito* akivaizdoje suvokia patys save, kokią vietą užima *kitas* istorijoje bei lietuvių kuriamuose tekstuose.

Knygą sudaro keturios dalys. Pirmojoje autorė pristato pagrindinius postkolonializmo terminus, jų svarbą pasauliniame ir Lietuvos diskurse; pristato terminų vartojimo problematiką ir reikšmę postmodernioje visuomenėje. Antroji dalis skirta etninių Lietuvos mažumų įvaizdžiams ir stereotipams lietuvių literatūroje apžvelgti. Gilinamasi į lietuvių prozoje vaizduojamus rusų, čigonų, žydų, tuteišių charakterius, su jais siejamą konotaciją, taip pat atskleidžamas lietuvių santykis su etninėmis mažumomis. Trečioje dalyje autorė aptaria nelietuvės moters padėtį Romualdo Granausko, Marko Zingerio, Ričardo Gavelio, Vytauto Bubnio bei Aloyzo Barono romanuose. Pasak Cidzikaitės, svetimios moters įvaizdis lietuvių prozoje patiria dvigubą kolonizaciją: ir kaip moteris, ir kaip kitos nei vyraujanti grupės atstovė. Kitaip tariant, moteris priversta paklusti dviem autoritetams – patriarchaliniam ir etniniam. Remdamasi Frederic Jameson suformuota „nacionalinės alegorijos” sąvoka paskutiniame knygos skirsnyje Cidzikaitė analizuoja du Sauliaus Tomo Kondroto kūrinius: novelę „Slow Birth of Nation” ir apsakymą „Kabantis namas”. Šiuose kūriniuose, pasak autorės, *kito* ir *savo* dialogas itin akivaizdus, atskleidžiantis tautos postkolonijinę būseną, kuri suvokiama kaip maištas prieš kolonizatorių.

„*Kitas lietuvių prozoje*” yra pirmoji knyga taip išsamiai ir nuosekliai ištyrusi ir atskleidusi XX a. literatūros horizontus naudojant naują lietuvių kultūroje ir literatūroje metodiką. Tai dar vienas žingsnis lietuvių postkolonializmo studijose ir pasaulinėje lietuvių kultūroje. Ta proga visos katedros vardu sveikiname autorę. Nesinorėtų po šio sakinio dėti taško, greičiau daugtaškį, kuris metaforiškai simbolizuotų tęstinumą ir linkėjimus kurti toliau.

Daiva Litvinskaitė